

UNIJNY EKSPORT PRODUKTÓW OGRODNICZYCH DO ROSJI W LATACH 2004-2013

Paweł Kraciński

Institut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie
Dyrektor instytutu: prof. dr hab. Andrzej Kowalski

Słowa kluczowe; eksport ogrodnicy z UE do Rosji, embargo
Key words: horticultural export from UE to Russia, embargo

S y n o p s i s. Celem artykułu jest określenie, które kraje Unii Europejskiej (UE) były najbardziej narażone na konsekwencje wprowadzonych przez Rosję ograniczeń handlowych w zakresie produktów ogrodnicy. Największymi eksporterami do Federacji Rosyjskiej z państw UE w latach 2012-2013 były Litwa (32%) oraz Polska (25%). Największy udział eksportu do Rosji w sprzedaży zagranicznej produktów ogrodnicy objętych rosyjskim embargiem odnotowano na Litwie (75%), w Polsce (24%) oraz na Łotwie (21%).

WSTĘP

Według Paula R. Krugmana i Maurice'a Obstfelda, handel zagraniczny to wymiana wynikająca z różnic w wydajności pracy bezpośrednio wywodzącej się z dysproporcji w zasobach poszczególnych krajów, takich jak praca, ziemia, kapitał i zasoby mineralne [Krugman, Obstfeld 1997]. Rozbieżności w zasobach powodują stosowanie przez kraje różnych technologii produkcji oraz rodzajowo innych surowców. W przypadku produkcji rolniczej ważne są także odpowiednie warunki naturalne oraz klimat. Co prawda można produkować w warunkach sztucznie stworzonych (szklarnie, tunele), ale koszty tej produkcji i tak zależą od ww. czynników naturalnych, które mogą prowadzić do nieopłacalności produkcji. Międzynarodowa wymiana handlowa gwarantuje stabilność rozwoju gospodarek [Bożyk 2008]. Handel produktami pochodzenia rolniczego ma szczególne znaczenie z powodu strategicznego znaczenia żywności i dlatego podlega wielu regulacjom [Staszczak 2010]. Dodatnie saldo handlu oznacza, że kraj ma korzystną sytuację w handlu międzynarodowym, zaś ujemne – niekorzystną [Staszczak 2012]. Międzynarodowa wymiana towarowa jest regulowana narzędziami polityki handlowej, które podzielić można na taryfowe oraz pozataryfowe. Najbardziej restrykcyjną formą ograniczeń w wymianie międzynarodowej jest embargo, czyli zakaz handlu produktami. Zalicza się je do narzędzi pozataryfowych [Rymarczyk 2000].

Rosja była i jest importem żywności na dużą skalę. Rokrocznie wartość sprowadzanych przez Federację Rosyjską produktów ogrodnicy wynosi około 10 mld USD,

co stanowi 3-3,5% wartości całkowitego rosyjskiego importu. W latach 2010-2012 ponad 60% rosyjskiego przywozu produktów ogrodnich stanowiły owoce, a ich udział w strukturze rosyjskiego przywozu był rosnący [Kraciński 2014]. Badania Dariusza Staszczaka [Staszczak 2013] wykazały, że wartość importu żywności w Unii Europejskiej (UE) systematycznie rosła do 2007 roku. Trend ten odwrócił się, co sprawiło, że od 2012 roku UE stała się eksporterem netto żywności.

Wymianę handlową z Rosją reguluje wspólnotowy kodeks celny, który szczegółowo określa zasady wymiany między krajami UE a Rosją. Polska wraz z innymi nowoprzyjętymi do ugrupowania państwami została nim objęta w 2004 roku, kiedy stała się pełnoprawnym członkiem UE. Aktywność UE na Ukrainie spowodowała napięcie polityczne na linii Rosja – UE, w wyniku czego strony wprowadziły ograniczenia w swobodnej wymianie handlowej. Na towary z UE zostało nałożone embargo, które objęło m.in. produkty sektora ogrodniczego. Wprowadzono je 1 sierpnia 2014 roku. Zgodnie z danymi Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa zakaz przywozu objął m.in.: świeże, suszone, mrożone oraz tymczasowo zakonserwowane owoce i warzywa. Dodatkowym ograniczeniem był zakaz reeksportu do Rosji produktów pochodzących z UE. Unijne towary transportowane przez terytorium Rosji mogły być wwieszone tylko przez określone punkty na granicy.

Celem artykułu jest określenie, które kraje UE najbardziej były narażone na konsekwencje wprowadzonych przez Rosję ograniczeń w handlu produktami ogrodnichymi.

MATERIAŁY I METODY

W artykule określono wielkość oraz dynamikę sprzedaży zagranicznej krajów UE, a także zidentyfikowano największych eksporterów w okresie 2004-2013. Określono również udziały sprzedaży do Rosji w unijnym oraz krajowym (wybranych państw) eksporcie produktów ogrodnich objętych embargiem.

Dane do artykułu pozyskano z baz danych Europejskiego Urzędu Statystycznego (Eurostat). Okres badawczy obejmował lata 2004-2013. Do analiz wykorzystano wskaźniki dynamiki oraz wskaźniki struktury. Wskaźniki dynamiki (indeksy o stałej podstawie) obliczono, odnosząc średnią wartość zjawiska z lat 2012-2013 do tej z okresu 2004-2005. Zastosowano średnie dwuletnie, by ograniczyć wpływ wielkości zbiorów skorelowanych z warunkami pogodowymi, przekładającymi się na wielkość i wartość sprzedaży zagranicznej. W celu ustalenia znaczenia eksportu do Rosji dla poszczególnych krajów obliczono wskaźnik udziału eksportu do Rosji w całkowitym eksporcie ogrodnich danego kraju i na jego podstawie sklasyfikowano kraje UE pod względem znaczenia rynku rosyjskiego dla eksportu ogrodnich. W artykule produktami ogrodnichymi określane są świeże, suszone, mrożone oraz tymczasowo zakonserwowane owoce i warzywa (również ziemniaki). Na potrzeby artykułu przetwory zostały zdefiniowane jako mrożonki, susze oraz tymczasowo zakonserwowane owoce i warzywa. Pamiętać należy, że w zwyczajowej klasyfikacji (m.in. Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB) do przetworów zalicza się również marynaty, przetwory pomidorowe, konserwy, puszki i konserwy owocowo-warzywne oraz soki, które jednak nie zostały objęte zakazem sprzedaży do Federacji Rosyjskiej i dlatego nie analizowano ich w niniejszym opracowaniu. W artykule wzięto pod uwagę produkty sklasyfikowane kodami taryfy celnej od 0701 do 0714 oraz od 0801 do 0813, z wyłączeniem produktów nieobjętych zakazem.

PRODUKTY WYLĄCZONE Z EMBARGA

Władze Rosji wprowadziły selektywne ograniczenia importu z UE. Zakazem nie objęto owoców tymczasowo zakonserwowanych, ale nienadających się do bezpośredniego spożycia, sadzoniaków ziemniaków, cebuli dymki oraz materiału siewnego grochu i cebuli cukrowej. Odcinając się od dostaw ważnych dla Rosji warzyw, jednocześnie chciano zapewnić możliwość wzrostu rodzimej produkcji kluczowych warzyw, a mianowicie cebuli i ziemniaków. Rosja ma ambicje stać się samowystarczalną żywnościowo. Wprowadza rządowe programy mające to ułatwić. Rosyjscy politycy zapowiedzieli, że kraj osiągnie samowystarczalność do 2020 roku.

Według danych Eurostat, wartość eksportu z UE do Rosji tymczasowo zakonserwowanych owoców wynosiła 126 mln euro i w porównaniu do wartości pozostałych grup produktów objętych embargiem nie była duża. Sadzoniaki ziemniaków wysyłane do Rosji stanowiły 18% wartości eksportu ziemniaków z UE do Rosji. Średnio w latach 2012-2013 do Rosji wysłano 33 tys. ton sadzoniaków o wartości niemal 17 mln euro, głównie z Holandii (40%), Wielkiej Brytanii (35%) oraz Niemiec (15%). Wolumen sprzedaży sadzoniaków w stosunku do lat 2004-2006 wzrósł czterokrotnie. Według Eurostat, wartość eksportu cebuli dymki w latach 2012-2013 osiągnęła 17 mln euro, co stanowiło 23% wartości eksportu cebuli z UE-28 do Rosji. Eksport dymki zwiększył się o 50% w stosunku do średniej z lat 2004-2005. Niemal wyłącznym dostawcą dymki do Rosji była Holandia. Udział tego kraju w wolumenie i wartości unijnego eksportu przekraczał 90%. Unijny eksport materiału siewnego grochu i kukurydzy miał mniejsze znaczenie.

EKSPORT PRODUKTÓW OGRODNICZYCH Z UNII EUROPEJSKIEJ DO ROSJI

Udział eksportu do Rosji w wartości wspólnotowej sprzedaży zagranicznej produktów ogrodnich, które zostały objęte embargiem w latach 2012-2013 osiągnął 4,7% (tab. 1.). Z punktu widzenia całego ugrupowania udział ten był niewysoki, ale jego wartość wynosząca 2 mld euro pozostawała znacząca, co świadczy o skali eksportu krajów UE. Produkty ogrodnicze w większości nie nadają się do dłuższego (kilkuletniego) przechowywania, co wymusza konieczność ich szybkiego zagospodarowania. Rosja w badanym okresie stawała się coraz ważniejszym partnerem dla UE. Dynamika wzrostu wartości unijnej sprzedaży do Rosji była znacznie większa niż średni wzrost wartości eksportu ogrodniczego ugrupowania. Wartość eksportu produktów ogrodnich z UE do Rosji zmierzona w latach 2012-2013 była ponadtrzykrotnie (3,3) wyższa niż średnia wartość z lat 2004-2005. W tym czasie łączna wartość eksportu produktów ogrodnich z ugrupowania wzrosła o 52%.

Struktura unijnego eksportu produktów ogrodnich do Rosji w latach 2004-2012 nie uległa dużym zmianom. Nieznacznie wzrosło znaczenie produktów świeżych kosztem przetworów. Dominującą rolę odgrywały owoce świeże. Ich udział w latach 2012-2013 wyniósł 63% wartości unijnego eksportu ogrodniczego do Rosji. Warzywa świeże stanowiły w tym czasie 32% wartości eksportu do Rosji. Udział przetworów w strukturze unijnego eksportu do Federacji Rosyjskiej zmniejszył się z 3,0% w latach 2004-2005 do 1,8% w latach 2012-2013 dla przetworów owocowych oraz odpowiednio z 6,2 do 2,9% dla przetworów warzywnych. Struktura wartości eksportu ogrodniczego UE cechowała się w tym czasie jeszcze stabilnością. Połowę wartości eksportu w latach 2012-2013 stanowiły owoce świeże. Mniejszy udział wynoszący 37% miały warzywa. Przetwory stanowiły 13% wartości unijnej sprzedaży zagranicznej produktów ogrodnich.

Tabela 1. Wartość eksportu produktów ogrodnich (w tym ziemniaków) objętych rosyjskim embargiem z UE w latach 2004-2005 oraz 2012-2013

Produkty ogrodnice	Wielkości w latach								
	2004-2005			2006-2007	2008-2009	2010-2011	2012-2013		
	mln euro	w tym do Rosji		mld euro			mln euro	w tym do Rosji	
	mln euro	%					mln euro	%	
Warzywa świeże	10 328	170	1,6	12,3	12,7	14,2	15 399	632	4,1
Przetwory warzywne	2 526	37	1,5	2,9	3,2	3,3	3 727	57	1,5
Owoce świeże	13 809	372	2,7	16,1	17,2	18,5	21 155	1250	5,9
Przetwory owocowe	977	18	1,8	1,3	1,3	1,5	1 760	35	2
Łącznie	27 640	597	2,2	32,5	34,4	37,5	42 040	1975	4,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

EKSPORT PRODUKTÓW OGRODNICZYCH Z POSZCZEGÓLNYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ DO ROSJI

Analiza eksportu całego ugrupowania nie daje pełnego obrazu znaczenia eksportu do Rosji dla poszczególnych krajów. Państwa UE w bardzo różnym stopniu były zależne od rynku rosyjskiego (tab. 3.). Jedno państwo – Litwa było praktycznie uzależnione od tej gospodarki. W latach 2012-2013 75% litewskiego eksportu trafiało do Rosji. Udział sprzedaży do Rosji w eksporcie ogrodnim Litwy wzrósł ponad sześciokrotnie w stosunku do lat 2002-2004 (tab. 2.). Jednocześnie litewski eksport ogrodniczy do Rosji miał najwyższą wartość w UE i stanowił 32% unijnej wysyłki do tego kraju. Tak wysokie ukierunkowanie sprzedaży tłumaczyć można nie tylko bliskością rynku i wcześniejszymi kontaktami, ale również niewynikającym z prezentowanych danych faktem specjalizacji litewskich firm w reeksportie do Rosji. Przedsiębiorstwa litewskie, korzystając z kontaktów oraz znajomości rynku rosyjskiego, kupowały w krajach europejskich i reeksportowały warzywa i owoce do Rosji. Szczególne znaczenie miał w tym reeksport polskich jabłek [Kraciński 2015]. Litwini reeksportowali również znaczne ilości cytrusów. Zgodnie z danymi Eurostat, w latach 2012-2013 udział w unijnym eksporcie tych owoców osiągnął 25% wolumenu. Byli też głównymi dostawcami pomidorów do Rosji. Udział Litwy w wolumenie unijnego eksportu tego warzywa wzrósł w rozpatrywanym okresie z 2% w latach 2004-2005 do 35% w latach 2012-2013. Na tak korzystną sytuację w litewskim eksporcie wpłynęło embargo nałożone na polskie produkty w latach 2005-2008, gdy właśnie przez litewskie firmy do Federacji Rosyjskiej trafiały owoce i warzywa z Polski. Skutkiem embargo jest aktywizacja pośredników z innych krajów nieobjętych restrykcjami, których działalność nie kończy się po ustaniu ograniczeń [Kraciński 2015]. Drugie miejsce wśród dostawców pomidorów do Rosji zajmowała Polska.

Eksport do Rosji miał bardzo duże znaczenie także dla polskiego oraz litewskiego sektora ogrodniego. W badanym okresie udział rynku rosyjskiego w eksporcie ogrodnim tych państw wzrósł o 10 p.p. do odpowiednio 24 i 21%. Wartość polskiego eksportu ogrodniego do Rosji stanowiła prawie 25% unijnej sprzedaży i ustępowała jedynie Litwie. W przypadku

Łotwy udział ten nie przekraczał 1%. Najważniejszym polskim produktem eksportowym były jabłka. Zgodnie z danymi Ministerstwa Finansów, wielkość polskiego eksportu dynamicznie rosła, osiągając w latach 2012-2013 80% unijnego wolumenu sprzedaży tych owoców. Udział eksportu do Rosji w cypryjskiej, greckiej oraz chorwackiej sprzedaży zagranicznej produktów ogrodnictwa w badanym okresie wzrósł od 9 do 12 p.p. Gospodarki tych państw zostały zaliczone do grupy krajów, dla której eksport do Rosji miał duże znaczenie. Jeśli chodzi o udział tych krajów w unijnym eksporcie w latach 2012-2013, to był on niewysoki i jedynie w przypadku Grecji przekraczał 5% unijnej sprzedaży ogrodnictwa kierowanej do Rosji.

Tabela 2. Eksport produktów ogrodnictwa objętych rosyjskim embargiem z krajów UE do Federacji Rosyjskiej w latach 2004-2005 i 2012-2013

Kraj	2004-2005			2012-2013		
	udział eksportu do Rosji w eksporcie danego kraju [%]	wartość eksportu do Rosji [mln euro]	udział wartości eksportu kraju w całkowitym eksporcie UE do Rosji [%]	udział eksportu do Rosji w eksporcie danego kraju [%]	wartość eksportu do Rosji [mln euro]	udział wartości eksportu kraju w całkowitym eksporcie UE do Rosji [%]
Litwa	12,2	9,0	1,5	74,6	634,8	32,1
Polska	14,3	131,3	22,0	24,0	484,4	24,5
Łotwa	10,5	1,0	0,2	21,1	18,1	0,9
Cypr	1,0	0,7	0,1	13,1	10,3	0,5
Grecja	3,1	19,3	3,2	12,0	114,0	5,8
Chorwacja	0,0	0,0	0,0	11,8	3,7	0,2
Finlandia	1,0	0,2	0,0	8,3	3,2	0,2
Bułgaria	0,7	0,4	0,1	6,1	7,1	0,4
Belgia	4,0	139,9	23,4	4,6	196,5	10,0
Węgry	0,9	1,7	0,3	2,4	8,2	0,4
Hiszpania	0,5	39,0	6,5	2,1	235,0	11,9
Włochy	1,2	34,7	5,8	2,0	83,1	4,2
Niemcy	0,6	8,0	1,3	1,4	30,0	1,5
Holandia	3,4	186,8	31,3	1,2	106,7	5,4
Estonia	0,7	0,1	0,0	1,1	0,4	0,0
Rumunia	1,9	1,5	0,3	1,0	1,3	0,1
Francja	0,7	19,9	3,3	0,9	30,5	1,5
Portugalia	0,6	1,4	0,2	0,6	3,2	0,2
Austria	0,2	0,8	0,1	0,5	2,7	0,1
Słowenia	0,0	0,0	0,0	0,3	0,5	0,0
Dania	0,1	0,1	0,0	0,2	0,4	0,0
Czechy	0,6	0,7	0,1	0,2	0,4	0,0
Wlk. Brytania	0,0	0,2	0,0	0,1	0,5	0,0
Szwecja	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Słowacja	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Łącznie	2,2	597,0	100,0	4,7	1975,0	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Tabela 3. Klasyfikacja krajów UE pod względem udziału sprzedaży do Rosji w eksporcie produktów ogrodnich objętych rosyjskim embargiem w latach 2012-2013

Przedział [%]	Ranga	Kraj
Powyżej 50,1	uzależnienie eksportu od rosyjskiego rynku	Litwa
Od 20,1 do 50	bardzo duże znaczenie	Polska, Łotwa
Od 10,1 do 20	duże znaczenie	Cypr, Grecja, Chorwacja
Od 5,1 do 10	średnie	Finlandia, Bułgaria
Od 1,0 do 5	małe	Belgia, Węgry, Hiszpania, Włochy, Niemcy, Holandia, Estonia
Poniżej 1,0	bardzo małe	pozostałe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Średnie znaczenie rynku rosyjskiego w eksporcie produktów ogrodnich odnotowano w Finlandii oraz Bułgarii, ale wartość sprzedaży tych państw w odniesieniu do całości ugrupowania była znikoma. Wśród krajów, dla których rosyjski rynek zbytu miał małe znaczenie, na uwagę zasługują Belgia, Hiszpania oraz Holandia. Eksport tych krajów do Rosji stanowi istotny odsetek unijnego eksportu ogrodnich produktów objętych embargiem. Belgia oraz Hiszpania w latach 2012-2013 wyeksportowały do Rosji odpowiednio 10 oraz 12% unijnej sprzedaży ogrodnich, a Holandia 5,4%. Holenderski eksport obniżył się względem początku okresu, co było odmienną tendencją w porównaniu z pozostałymi krajami eksportującymi do Federacji Rosyjskiej. W miejscu holenderskich produktów pojawiały się tańsze z Polski i innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

WNIOSKI

W skali UE eksport produktów ogrodnich objętych rosyjskim embargiem nie był znaczący, gdyż w latach 2011-2012 nie przekraczał 5% wartości unijnego eksportu tej grupy produktów. Przeważały w nim owoce świeże z prawie 63-procentowym udziałem. Eksport warzyw wynosił w tym okresie 32% całkowitej sprzedaży do Rosji, a przetworów nie odgrywał większej roli. Największymi eksporterami do Federacji Rosyjskiej z państw UE w latach 2012-2013 były Litwa (32%), Polska (25%), Hiszpania (12%) oraz Belgia (10%). Największy udział sprzedaży do Rosji w eksporcie ogrodnich poszczególnych państw UE odnotowano na Litwie (75%), w Polsce (24%), na Łotwie (21%), na Cyprze (13%), w Grecji (12%) oraz w Chorwacji (12%). Wśród liczących się eksporterów unijnych do Rosji, w których udział sprzedaży do tego kraju był wysoki, musiały więc wystąpić problemy z zagospodarowaniem produkcji. Warzywa i owoce, które nie mogły być wyeksportowane, wymagały sprzedaży na innych rynkach zagranicznych bądź na rynku wewnętrznym. Problem dotyczył krajów będących eksporterami (Polska), a w mniejszym zakresie reeksporterów (Litwa). W celu niwelowania negatywnych skutków embarga UE przeznaczyła środki na interwencje rynkowe. Po stronie UE poszkodowani byli rolnicy, którzy stracili rynki zbytu oraz podatnicy, ponieważ środki publiczne przeznaczono na interwencje rynkowe. Stracili również rosyjscy konsumenci, którzy otrzymali mniej towaru w wyższych cenach. Embargo uderzyło więc w obie strony. Trudno określić, która straciła więcej. Dziwił fakt wprowadzenia przez Rosję zakazu, zwłaszcza że kraj ten był dużym importerem żywności z UE. Można się spodziewać, że działanie takie, poza chęcią odwetu gospodarczego na

UE, miało intensyfikować wysiłek rosyjskiej strony w dążeniu do samowystarczalności. Federacja Rosyjska ma ogromny potencjał naturalny, gdyż przy powierzchni 17 mln km² zamieszkuje ją zaledwie 144 mln ludzi. Areał użytków rolnych wynosi 13,5% powierzchni, czyli w przybliżeniu siedmiokrotnie więcej niż w Polsce, którą zamieszkuje tylko czterokrotnie więcej ludzi. Możliwy jest zatem wzrost produkcji żywności w Rosji.

Zakaz sprzedaży do Rosji uderzył w niektóre kraje UE, w tym głównie Europy Wschodniej, które tradycyjnie związane były z rynkiem rosyjskim. Sektory eksportujące do Rosji, jak pokazała historia (np. embargo na polskie produkty z lat 2005-2008), powinny dążyć do uniezależnienia się od rosyjskiego rynku. Produkcja powinna być nastawiona na inne rynki, a rynek wschodni traktować należy nie jako główny, ale jeden z wielu.

LITERATURA

- Bożyk Paweł, 2014: *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa, s. 17.
- Kraciński Paweł, 2015: *Handel zagraniczny jabłkami w UE w kontekście rosyjskiego embargo*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego”, t. 15, z. 3, s. 83-93.
- Kraciński Paweł, 2014: *Eksport produktów ogrodniczych oraz ich przetworów do Rosji i jego udział w rosyjskim imporcie w latach 2001-2012*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego”, t. 14, z. 2, s. 107-117.
- Krugman Paul Robin, Obstfeld Maurice, 1997: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze – teoria i polityka*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 62.
- Staszczak Dariusz Eligiusz, 2010: *Wpływ zmian kursów walutowych na handel międzynarodowy produktami rolnymi w warunkach globalnej recesji*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego”, t. 10(XXV), z. 2, s. 100-109.
- Staszczak Dariusz Eligiusz, 2012: *International Trade and Capital Flows as the Sources of the Nations Poverty or Richness*, Knowledge Globalization Conference, Boston, Massachusetts, Conference Proceedings, October 16-17, 2011, vol. 5, no. 1, Published Annually, Sawyer School of Business, Suffolk University, Boston, Massachusetts, Conference Papers, Knowledge Globalization Institute, Boston, Massachusetts, USA, s. 146-165.
- Staszczak Dariusz Eligiusz, 2013: *Zmiany pozycji krajów Unii Europejskiej w międzynarodowym handlu żywnością*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XV, z. 2, s. 336-342.
- Rymarczyk Jan, 2000: *Handel zagraniczny*. PWE. Warszawa, s. 63-74.
- Strona internetowa Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, data odczytu: maj 2015, <http://piorin.gov.pl>.

Paweł Kraciński

EXPORT OF HORTICULTURAL PRODUCTS FROM EU TO RUSSIA IN THE YEARS 2004-2013

Summary

The aim of the article was to determine which EU countries were the most vulnerable to the consequences of trade restrictions on horticultural products introduced by Russia. The largest EU exporters to the Russian Federation were Lithuania (32%) and Poland (25%). The largest share of sales to Russia in the export of horticultural products in 2012-2013 was registered in Lithuania (75%), Poland (24%) and Latvia (21%).

Adres do korespondencji
mgr Paweł Kraciński

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Zakład Ekonomiki Ogródnictwa
e-mail: pawel.kracinski@ierigz.waw.pl